

Rapport 2006:25

Arkeologisk förundersökning

Senmedeltida brandspår i Ågatan

RAÄ 153

Linköpings stad och kommun

Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

Jessica Wennerlund

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M

K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Senmedeltida brandspår i Ågatan

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	6
Referenser	8
Tekniska uppgifter	9

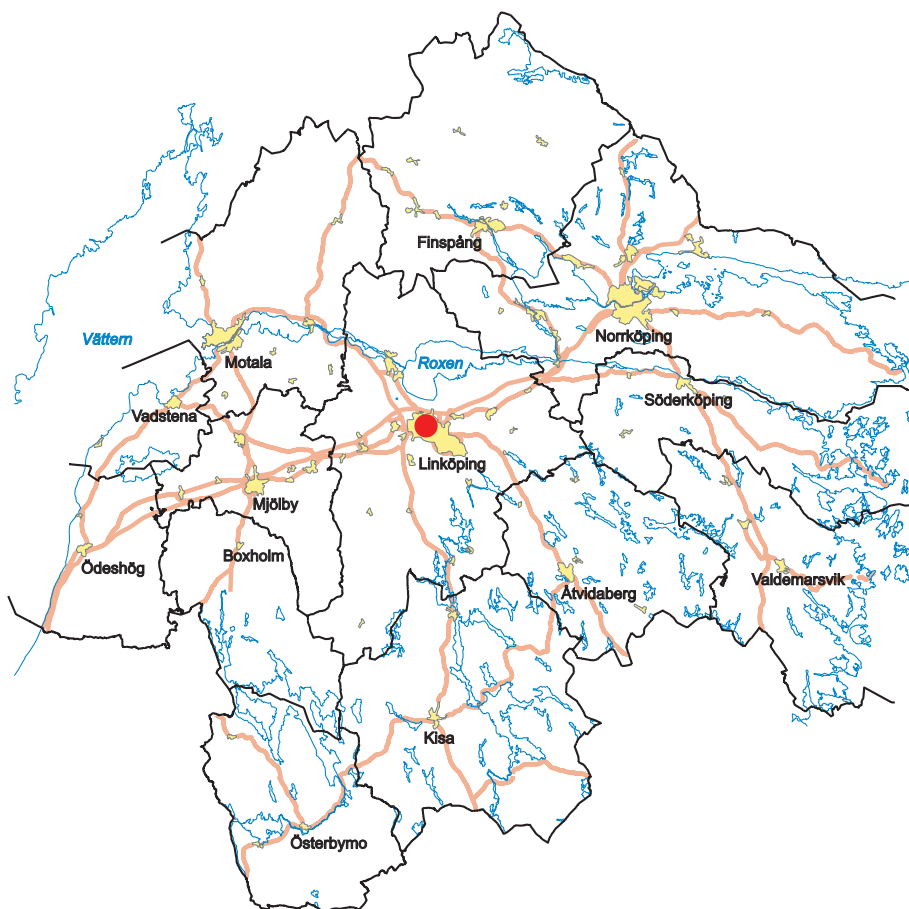
Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

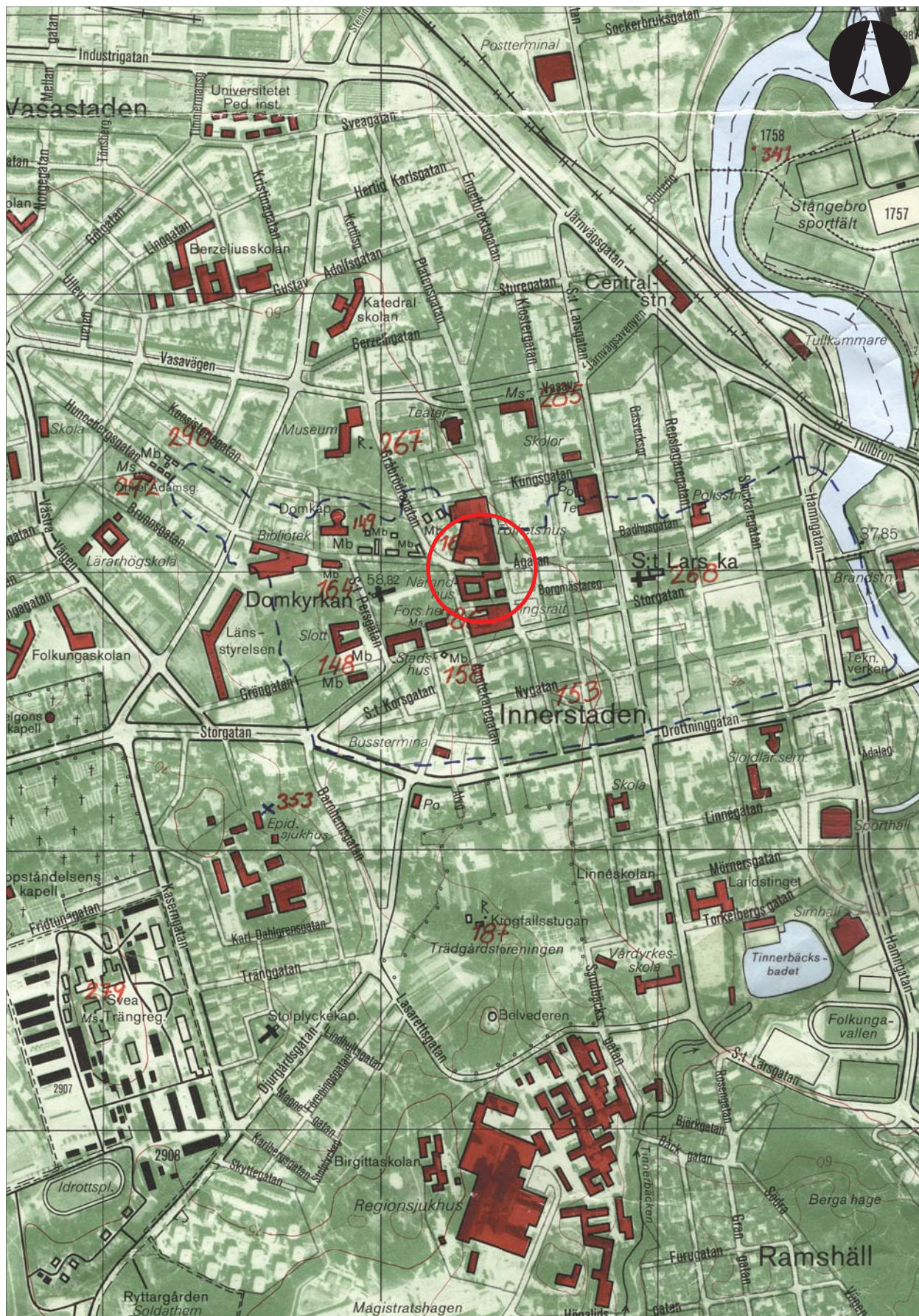
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

Sammanfattning

Östergötlands länsmuseum utförde under juni 2005 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i Ågatan i Linköping. Förundersökningen utfördes i samband med schaktning för en fjärrkyleledning. Vid förundersökningen påträffades kulturlager, brandlager, raseringslager, gropar/nedgrävningar och stolphål. De bevarade kulturlagren framkom under 0,5-0,6 m tjocka sentida fyllnadslager. Brandlagret har genom ^{14}C -analys daterats till första hälften av 1400-talet.

Ann-Charlott Feldt & Jessica Wennerlund
antikvarier

Figur 2. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 085 57 med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde en arkeologisk förundersökning i samband med schaktning för fjärrkyla i Ågatan i Linköping i höjd med Ågatan 55A. Undersökningen utfördes den 27-29 juni 2005 efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Uppdragsgivare var Tekniska Verken i Linköping AB vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för förundersökningen var antikvarie Jessica Wennerlund. Rapporten har sammanställts av Jessica Wennerlund och Ann-Charlott Feldt.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet är beläget i Linköpings innerstad, centralt inom det medeltida stadsområdet. I anslutning till den här aktuella sträckningen har flera tidigare undersökningar genomförts. Det är okänt hur pass störda kulturlagren är av tidigare genomförda, odokumenterade ledningsschaktningar. Den omgivande tomtmarken på båda sidor om schaktsträckningen är till stor del utschaktad under 1900-talet.

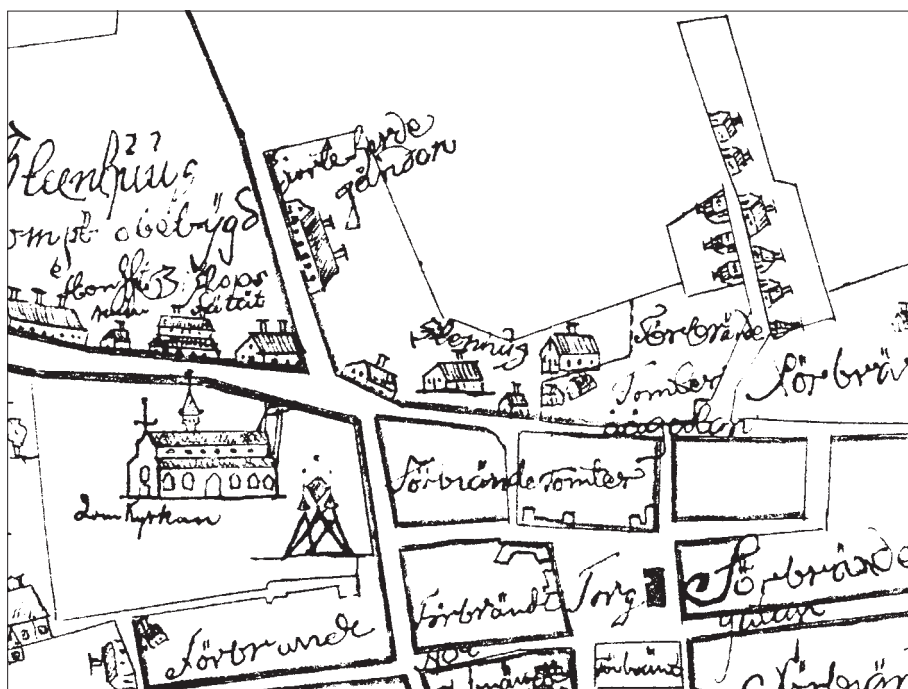
Under sin historia har Linköping upplevt flera förödande bränder. De första kända sker under 1300-talet, då S:t Larskykan brinner på 1320-talet och omkring år 1388 då biskopsgården bränns ner. År 1422 brinner bl a stadens franciskanerkloster. Vid slutet av 1480-talet, troligen 1488 eller 1489, förstörs delar av domkyrkan i en brand och under år 1546 brinner det

två gånger och hela staden med undantag för slottet föröds. I samband med Nordiska sjuårskriget bränns staden ner av svenskarna under november 1567 (Feldt 2004, Lindqvist red 1987). Den mest kända branden i stadens historia är dock den förödande branden år 1700 som finns dokumenterad på flera stadskartor.

Enligt 1696 års karta över Linköping hade det berörda partiet av Ågatan samma sträckning som dagens gata. Ågatan och Hunnebergsgatan, som utgör dess fortsättning västerut, tillhör Linköpings medeltida gatunät. Gatan var dock betydligt smalare under medeltiden och schaktet längs södra sidan av Ågatan är sannolikt placerat i medeltida tomtmark.

Området kunde förväntas innehålla kulturlager men även byggnadskonstruktioner och andra anläggningar från bl a hög- och senmedeltid. Utifrån fynd i det intilliggande kv Absalon 17-18 (Feldt 2004) bedömdes det även vara möjligt att tidigmedeltida och förhistoriska lämningar skulle kunna påträffas vid schaktningarna.

Inom kv Absalon 17 och 18 har spår efter en hantverksbebyggelse från 1200- och 1300-talen påträffats. Denna bebyggelse föregicks av en sannolikt glesare 1100-talsbebyggelse på samma plats. Under de medeltida lämningarna påträffades en härd som kunde dateras till sen bronsålder, ca 800 f Kr (Feldt 2004). Tidigare arkeologiska undersökningar i samma kvarter påvisar också lämningar som tyder på bebyggelse på platsen under 1200-talet (Lindahl 1974, Rudbeck 1982).

Figur 3. Utsnitt ur stadskarta från 1733 som visar resultatet av den stora stadsbranden år 1700.

På tomten som motsvarar Absalon 23 fanns ett stenhus enligt 1696 och 1700 års kartor över Linköping, vilket omtalades som ett kapell; Capella Visitationis. Åkern norr om denna gård kallades Stigslyckan, men även Visitationsslyckan. År 1840 inlämnades några småföremål ”funna i ruinerna av ett kapell i Visitationsslyckan” till Statens historiska museum. De sista spåren efter kapellet schaktades sannolikt bort i samband med byggnationen 1951 (Tagesson 2002).

Kv Ambrosia som är beläget på Ågatans södra sida har undersökts vid flera tillfällen. Vid undersökningar som genomfördes 1966 inför uppförandet av f d socialförvaltningens hus påträffades lämningar efter ett stenhus, en badstuga och en systuga. Stenhuset har daterats till senmedeltid (Lindahl 1966-67). Bland fynden fanns tappkranar, laggade tunnor, synålar, sländtrissor m m.

Under golven inne i det s k Hagdahlska huset, som är beläget i kvarterets sydöstra hörn, har medeltida lämningar i form av kulturlager och byggnader påträffats (Ohlsén 2001). Bland annat framkom en träskodd brunn som daterats till 1300-talet, samt stenläggningar och en husgrund. De äldsta delarna av källaren under Hagdahlska huset är medeltida. Bland fynden fanns slagg, stengods, rödgods och djurben. I samband med undersökningen utfördes en översiktlig murverksdokumentation och provtagning i källarutrymmena.

Under 1987 genomfördes schaktningar framför Hagdahlska husets entré och flera partier med ostörda

kulturlager framkom. Där fanns en kullerstensbeläggning, stenar tolkade som en syllstensrad och ett brandlager (Tagesson 1987). Vid anläggande av en uteservering 1996 berördes endast de ytligaste kulturlagren då en trädgårdsdamm och stenlagd gång påträffades (Schönbeck 1996). En stenläggning och kulturlager påträffades även i samband med en ledningsdragning inne på tomten (Björkhager i manus).

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var i första hand att, där så var möjligt, se till att arbetet berörde fast fornlämning i så liten omfattning som möjligt. Fast fornlämning som framkom dokumenterades avseende karaktär och omfattning samt daterades i de fall det var möjligt.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen utfördes i form av en antikvarisk kontroll. Undersökningen utfördes i samband med schaktningsarbetena varvid schaktning med grävmaskin varvades med handgrävning.

Kulturlager och anläggningar dokumenterades på plan- och profilitrningar med lager- och anläggningsbeskrivningar samt fotograferades. Ett kolprov togs ur ett brandlager och daterades vid Ängströmlaboratoriet i Uppsala (Ua-24410).

Figur 4. Översiktsplan över schaktsträckningen.

Resultat och tolkning

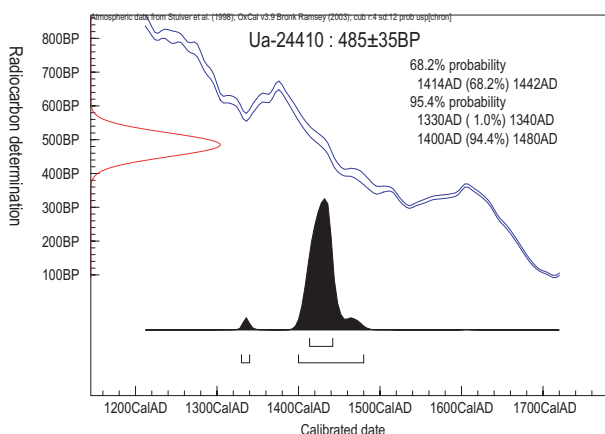
Schaktet utgick från husväggen på Nationernas hus, Ågatan 55A, och sträckte sig ca 13 m söderut över gatan. Sedan fortsatte schaktet österut ca 13 m för att ansluta till befintlig fjärrkyla. Den totala schaktlängden var ca 26 m, bredden 1,4 m och djupet ca 0,8 m.

Mellan 2,2 och 3,7 m från husväggen fanns bevarade kulturlager. Lagren var avgrävda 2,2 m från husväggen på grund av ledningsschakt och frischakt för byggnaden.

Kulturlagren tolkades som fyllning i en stor grop eller möjligtvis lager i en nedförsbacke, då lagren hade en diagonal utsträckning. Flera olika typer av lager var representerade, bland annat ett byggnads/raseringslager, flera kulturlager av olika karaktär och ett brandlager. Ur brandlagret (lager 5) togs ett kolprov för ^{14}C -analys. Provet daterades till 485 ± 35 BP, vilket ger en kalibrerad datering till perioden 1414-1442 e Kr vid 1 sigma (Ua-24410).

Det tycks inte som om detta brandlager tillhör samma brand som man fann spår efter vid de arkeologiska undersökningarna inför byggandet av Folkets hus (numera Nationernas hus) 1951. Dessa brandlager tolkades då, sannolikt felaktigt, som spår efter branden 1700. I den närliggande fastigheten gav både ^{14}C -analys och fyndsammanhang dateringar av ett brandlager till senast 1200-tal. (Feldt 2004). Det är möjligt att brandlagret kan kopplas till branden i slutet av 1480-talet då delar av den intilliggande domkyrkan förstördes i en brand.

På resten av schaktsträckningen tog undergrunden av brungul sand vid på ca 0,5 meters djup. Däröver fanns endast bärlager av grus och sten samt dagens stenslaggning. Frånvaron av kulturlager antyder att markytan sänkts genom att jordlager tagits bort. Tro-

Figur 5. Kalibreringskurva för ^{14}C -prov analyserat på Ångströmlaboratoriet i Uppsala.

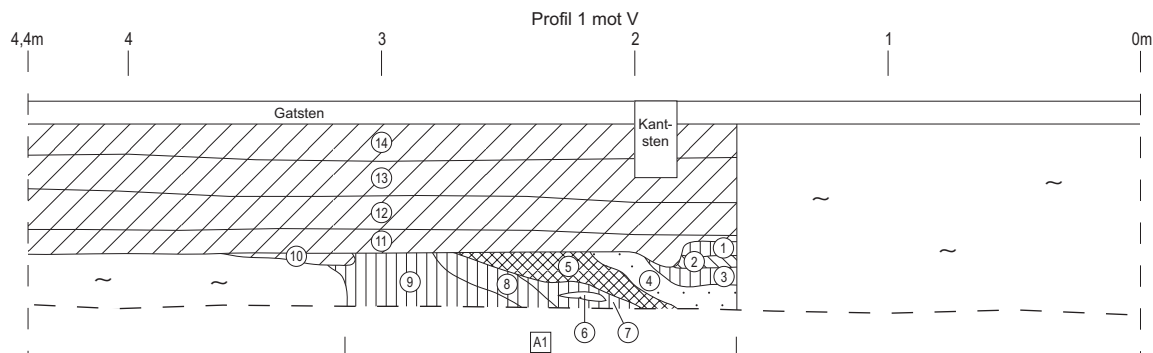
Figur 6. Grop (A1) med fyllning av kulturlager (bland annat brandlager). Foto Jessica Wennerlund, ÖLM.

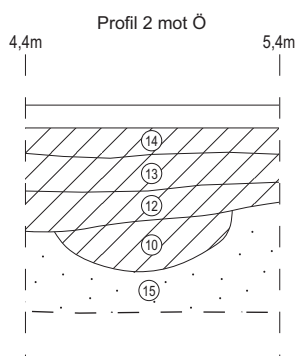
Figur 7. Nedgrävning/grop (A2) under Ågatan. Foto Jessica Wennerlund, ÖLM.

Figur 8. Nedgrävning/grop (A3) längs södra sidan av Ågatan. Foto Jessica Wennerlund, ÖLM.

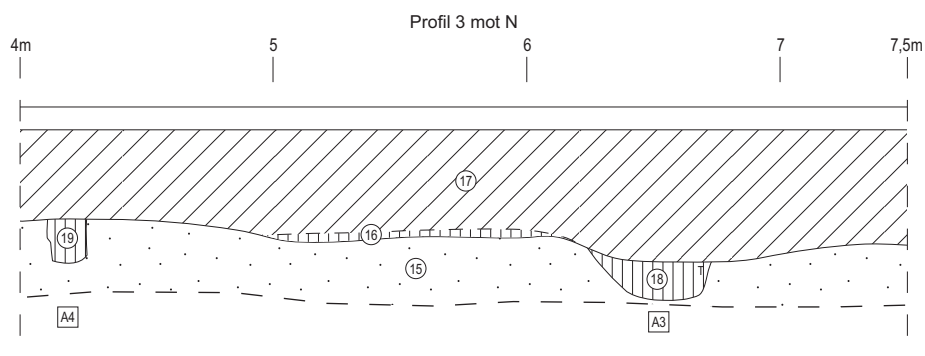
Figur 9. Profilritning över del av schakt över Ågatan. Mot väster.

Figur 10. Profilritning över nedgrävning/grop (A2) Mot öster.

Lagerbeskrivning Ågatan

1. Sot- och kolblandad kulturjord
2. Raseringslager med krossat tegel
3. Gråbrun, något sotig kulturjord
4. Flammigt sand- och sotlager
5. Brandlager, flammigt
6. Gulbrun gruslins
7. Sotig kulturjord
8. Flammig kulturjord med inslag av lera
9. Brun kulturjord med inslag av krossat tegel
10. Nedgrävning med tegelblandad brun humös fyllning
11. Grågul sand
12. Grus och småsten
13. Gulbrun sandblandad grus
14. Grått grus
15. Naturlig undergrund av gulbrun sand
16. Tunt skikt av mörk grusblandad kulturjord
17. Bärlager av sand, grus och stenkross
18. Nedgrävning med en brun humös fyllning med inslag av kol och tegel
19. Stolphål(?) med en flammig humös fyllning

Figur 11. Profilritning över del av schaktvägg längs södra sidan av Ågatan. Mot norr.

ligen har detta skett i samband med byggnationerna kring Ågatan kring mitten av 1900-talet.

Mitt i schaktet över Ågatan fanns en nedgrävning/grop (A2) i sanden och likaledes framkom en nedgrävning/grop (A3) i schaktet längs med södra sidan av Ågatan i höjd med ingången till Ågatan 53. Nedgrävningarna var 0,45-0,70 m långa och nedgrävda 0,16-0,20 m i undergrundssanden. Innehållet i groparna var brun humös sandig silt, med inslag av tegel. I sistnämnda gropen fanns därutöver även kol och sot. Två meter norr om denna grop påträffades dessutom ett mindre stolphål (A4). Fyllningen var flammig humös sand.

Referenser

- Björkhager V. i manus. Kv Ambrosia. Linköping. Arkeologiska undersökningar 2000. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C & Tagesson G. 1997. *Två gårdar i biskopens stad*. Östergötland Fakta 3. Linköping.
- Feldt A-C. 2004. Medeltid i domkyrkans skugga – kvarteret Absalon. *Kulten makten människan. Arkeologi i Östergötland. Östergötland 2003*.
- Lindahl A. 1966. Arkeologiska undersökningar vid Kv Ambrosia. Rapport i manus, dnr 6221/66.
- Lindahl A. 1967. Stenhus, systuga och badstuga i kvarteret Ambrosia i Linköping. Östergötland. *Meddelanden 1966-1967 från Östergötlands och Linköpings stads museum*.
- Lindahl A. 1974. *Rhyzeliusgården i Linköping*. Linköping.
- Lindqvist G (red). 1987. Daniel Rantzaus dagbok. (i översättning av Skoglöw J & Wessman T) *Östergötland 1986*. Uddevalla.
- Ohlsén M. 2001. *Hagdahlska huset. Arkeologisk förundersökning, kv Ambrosia 5, Linköping*. Rapport 8:2001. Östergötlands länsmuseum.
- Rudbeck G. 1982. *Kvarteret Absalon 16. Linköping. Östergötland*. Riksantikvarieämbetet Rapport UV 1982:43.
- Schönbeck M. 1996. *Kv Ambrosia. Fornlämning 153. Linköpings stad och kommun. Östergötland*. Rapport. Östergötlands länsmuseum.
- Tagesson G. 1987. *Antikvarisk kontroll och dokumentation. Kv Ambrosia. Linköpings stad och kommun. Östergötland*. Rapport. Östergötlands länsmuseum.
- Tagesson G. 2002. *Biskop och Stad – aspekter av urbanisering och sociala rum i medeltidens Linköping*. Lund Studies in Medieval Archaeology 30. Stockholm.

Tekniska uppgifter

Lokal	Ågatan
Stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 153
Ekonomiska kartans blad	085 57 (8F 5h Linköping)
Koordinater	X6476510, Y1489140
Koordinatsstem	Rikets
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens diarienummer	431-9120-05
Länsstyrelsens handläggare	Annika Toll
ÖLM diarienummer	357/05
ÖLM kontonummer	530311
Uppdragsgivare	Tekniska Verken i Linköping AB
Kostnadsansvarig	Tekniska Verken i Linköping AB
Projektledare	Jessica Wennerlund
Fältarbetsid	2005-06-27--29
Totalt undersöktes	26,5 löpmeter
Fynd	Nej
Foto	Enbart digitala bilder
Analyser	¹⁴ C-analys (Ua-24410)
Grafik	-
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2006:25 © Östergötlands länsmuseum

Östergötlands länsmuseum utförde under juni 2005 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i Ågatan i Linköping. Förundersökningen utfördes i samband med schaktning för en fjärrkyleledning. Vid förundersökningen påträffades kulturlager, brandlager, raseringslager, gropar/nedgrävningar och stolphål. De bevarade kulturlagren framkom under 0,5-0,6 m tjocka sentida fyllnadslager. Brandlagret har genom ¹⁴C-analys daterats till första hälften av 1400-talet.